

JOSEPH E. STIGLITZ

Çin'in yol haritası

Dünya nüfusunun dörtte birini barındıran Çin, 11. Beş Yıllık Planı uygulamaya koymaya başlıyor. Plan, dünya ekonomisinin ve Çin'in değiştiği fikri üzerine kurulu ve uzun soluklu bir proje olma özelliği taşıyor

Dünya nüfusunun yaklaşık çeyreğini barındıran Çin, refah seviyesini iyileştirmekle birlikte, tarihte belki de en dikkate değer ekonomik değişiminin devamı için hedef belirleyecek olan 11. Beş Yıllık Planı'nı kabul etmek üzere. Fakirlik oranının bu kadar azaldığı böylesine kararlı ve hızlı bir ekonomik büyüme şimdiye kadar dünyanın hiçbir ülkesinde görülmedi.

Çin'in bu uzun soluklu başarısında, pragmatist yaklaşımları ve öngörülerini neredeyse mükemmel olarak harmanlaması, önemli rol oynadı. Washington Anlaşması'nı imzalayan ülkelerin çoğu, daha yüksek gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH) için Don Kişotvari bir araştırmaya yönlendirilirken Çin, gerçek yaşam şartlarında bunu gerçekleştirebilmenin daha adil ve savunulabilir kazançlara bağlı olduğunu bir kez daha gözler önüne serdi.

Çin, bir ekonomik büyüme dönemine girmesinin, çevrede muazzam ve aslında savunulur bir yanı olmayan talepler doğurduğunun farkında. Bu rotada bir değişiklik olmazsa er geç diğer ülkelerin yaşam standartlarını yakalamış olacak. Bu beş yıllık planın çevre için büyük önem taşımasının nedeni işte bu.

Dünya Bankası'nın bu yılki Dünya Kalkınma Raporu'nda neden sadece fakirlik değil eşitsizliğin de

bir kaygı olması gerektiği ve neden Çin'in 11. Beş Yıllık Planı'nın bu soruna kafa tuttuğu konuları yer alıyor. Hükümet yıllardır uyumlu bir toplumdan bahsediyor ve plan bunu başarmak için hırslı programlar getiriyor. Çin'in birçok bölgesi, özellikle şehirler ve kıyı şeridindeki bölgeler süratle büyüyor. Fakat bu büyüme fakirliği azaltırken, şehirler ve kırsal alanlar ile kıyı ve iç bölgeler arasındaki büyüme farkları nedeniyle eşitsizlikleri de artırıyor. Buna rağmen Çin'in geri kalmış bölgeleri dahi mucizevi bir şekilde hızla büyüyor.

Çin, az gelişmiş ülkelerle çok gelişmiş ülkeleri birbirinden ayıran şeyin sadece kaynak eksikliği değil aynı zamanda bilgi eksikliği olduğunun da farkında. Dolayısıyla sadece kaynak açığını kapatmak için değil aynı zamanda bağımsız buluşlara da zemin hazırlamak için cesur planlar uyguluyor.

Çin'in dünyadaki rolü ve dünya ekonomisi değişiyor. Plan bunu da yansıtıyor. Zira Çin'in geleceğe yönelik büyüme hedefleri, yurtdışı tüketimde artış gerektiren ihracattan çok yurtiçi talep üzerine kurulu olmak zorunda. İşte bu noktada Çin'in nadir bir sorunu var: Aşırı tasarruf. İnsanlar devletin sosyal sigorta programlarındaki zayıflığa karşı kısmen tasarrufa giderler; bunun önüne geçmek için sosyal güvenceleri (emekli maaşlarını), toplum sağlığı ve eğitimi güçlendirmek gerekir. Böylece sosyal eşitsizlikler azalacak, vatandaşların refah hissi güçlenecek ve güncel tüketime teşvik sağlanacaktır.

Şimdiye kadar Çin, neredeyse her zamanki en yüksek beklentilerini bile aştı. Eğer yine başarırsa bu yeni etkiler dengesi zaten Amerika'nın büyük mali ve ticari dengesizlikleriyle bozulmuş olan küresel ekonomik sisteme çok büyük gerilmeler yükleyebilir. Eğer Çin daha az tasarrufa yönelseydi ve yetkililerin de bildirdikleri gibi, eğer sadece kendi kaynaklarına yatırım yapmak için daha çeşitli politikalar izleseydi, o zaman Amerika'nın iki milyar doları aşan günlük ticari açığını kim finanse edecekti? Bu başka bir günün konusu, fakat o gün çok da uzak olmayabilir.

Çin büyük bir ülke ve ancak yaygın yetki devri yolu ile bir anti-merkezileşme yapılarak başarı kaydedilebilirdi, o da bunu yaptı. Bununla birlikte bu anti-merkezileşme kendi problemlerini beraberinde getiriyor. Sera gazları örneğin, küresel bir sorundur. Amerika bu konuda yapabileceği hiçbir şey ol-

madığını söylerken, Çin'in üst düzey yetkilileri daha sorumlu davrandılar. Planın kabulünün üzerinden henüz bir ay geçmiş olmasına rağmen motorlu taşıtlara, benzine ve orman ürünlerine konulacak yeni çevresel vergilerin kabul edilmesi bunu gösteriyor. Ancak ekonomik büyümeyi yerel yönetime bırakarak yerel yönetim yetkilileri üzerinde baskı kurmak işleri muazzam şekilde karıştırabilir. Böylece her köşeye sıkıştıklarında "eğer Amerika'nın gezegeni kurtaracak bir şeyler yapacak gücü yoksa biz nasıl yapalım" demek fena halde işlerine gelecektir. Bu nedenle Çin yönetiminin, vizyonunu harekete çevirebilmek için hâlâ uygulanan çevresel vergiler gibi güçlü politikalara ihtiyacı var. Gelecek açıkça gösteriyor ki bu açık meydana okumalar yerini yürütmeye bırakacak. Çin kendisinin ve dünyanın çevresel sorunlarına piyasa esaslı mekanizmalar kullanarak hitap ediyor. Çin'in bir piyasa ekonomisi yönünde hareket etmesi gelişmiş ülkelerin başına bela olan bir sorunu doğuruyor: Piyasa ideolojisinin inandırıcı olmayan maskesinin arkasında kendi iç çatışmalarının üzerini örten özel çıkarlar var.

Büyüme tartışmaları gelecekte güçlü sosyal ve çevresel politikalara karşı koyabilmek için daha da artacak. Örneğin daha yüksek benzin vergileri, ge-

lişmekte olan otomobil sanayimizi öldürecek. İddialara göre büyüme yanlısı politikalar sadece büyümeyi gerçekleştirme konusunda başarısız olmayacak aynı zamanda Çin'in geleceğiyle ilgili tüm öngörülerini de tehdit edecekler. Bunu önlemek için sadece tek bir yol var o da yanlış bilinenleri açığa çıkarmak ve Çin'in göğüslediği mücadelelere karşı yaratıcı çözümler bulmak için olanaklar sağlamak üzere ekonomik politikaların açıkça ele alınması. Çin'in dışında insanların çoğu, liderleri karşılaştıkları büyük problemleri çözebilmek için kapsamlı müzakereler ve geniş istişarelerle ve hatta yabancılarla bile meşgul iken dahi onların bu çabalarını yeterince takdir etmeyebiliyorlar. Zira George W. Bush fazla sır saklamanın ve karar yetkisini dar bir dalkavuklar grubuna devretmenin ne kadar tehlikeli olabileceğini herkese gösterdi.

Bazıları giderek çöken ekonomiler lehine konuşabilir ve yine bazıları rekabet politikalarına ve güçlü kollektif yönetim kurallarına karşı çıkabilir. Ancak yoksullar için endişelenmeye gerek yok, zaten sonunda herkes büyümenin getirilerinden faydalanacak. O halde bırakın evrimden arta kalanlar ellerinden geleni yapsınlar ve yarattıkları harikaların çalıştığını gösterebilirler.

Piyasa ekonomileri kendi kendilerini düzenleyebilme ya da belli bir düzen içinde tutabilme yetisine sahip değildirler. Öylece otomatik pilota devredilemezler, özellikle birileri getirilerinin geniş çapta katılım sağladığından emin olmak isterlerse. Bununla beraber bir piyasa ekonomisini idare edebilmek de kolay bir iş değildir. Bu, ekonomik değişimlere sürekli tepki verebilecek bir denge kurma sorunudur. Çin'in 11. Beş Yıllık Planı işte bu tepkiler için bir yol haritası sunuyor. Bütün dünya umutla ve huşu içinde 1,3 milyar insan hayatının gözlerinin önünde nasıl değiştiğini izliyor.

Çin, az gelişmiş ülkelerle çok gelişmiş ülkeleri birbirinden ayıran şeyin sadece kaynak eksikliği değil aynı zamanda bilgi eksikliği olduğunun da farkında. Dolayısıyla kaynak açığını kapatmak için cesur planlar uyguluyor